Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 12 Sayı: 62 Yıl: 2019 Volume: 12 Issue: 62 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3061

TUNCELİ İLİNİN BAŞLICA NÜFUS ÖZELLİKLERİ VE PLANLAMA AÇISINDAN ÖNEMİ

THE MAIN POPULATION CHARACTERISTICS OF TUNCELI PROVINCE AND ITS IMPORTANCE FOR PLANNING

Fatih ORHAN*

Öz

Bir ülkenin veya bölgenin en önemli dinamikleri arasında, insan kaynakları yani nüfus yer almaktadır. Bu nedenle yapılacak planlama ve yatırımlarda gerek nicel varlığı ile ve gerekse çeşitli demografik özellikleriyle mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma alanını oluşturan Tunceli ili nüfusu da bu bağlamda ele alınmıştır. Çalışmada Tunceli ili nüfusunun Cumhuriyet dönemi boyunca yaşadığı değişimin yanı sıra, il nüfusunun coğrafi dağılımı, yaş ve cinsiyet yapısı, kır-kent nüfus oranları gibi farklı özellikleri ele alınmıştır. Ayrıca Tunceli, göç olgusu açısından da incelenmiş, göç aldığı ve özellikle de göç verdiği iller çalışmaya eklenmiş ve göçün nedenleri üzerinde durulmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinden yararlanılan çalışmada, Tunceli ilinin ülkemizin en az nüfusa sahip iki ilinden biri olduğu ve ilden yaşanan göçlerin bunda en önemli faktör olduğu vurgulanmıştır. Bölgede terör olaylarının ve bu olayların da tetiklediği ekonomik kısıtlılıkların göçlerin en önemli nedeni olduğu düşünüldüğünde, ilin terörden arındırılarak güven ortamının oluşturulmasının ekonomik canlanmaya da neden olacağı söylenebilir. Ayrıca il nüfusunda çalışma çağı nüfus oranının oldukça yüksek olması, demografik fırsat penceresi olarak adlandırılan ve ilin ekonomik büyümesine olanak sağlayan bir dönem içerisinde olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Nüfus, Tunceli, Göç, Bölgesel Planlama.

Abstract

Human resources namely the population is among the most important dynamics of a country or a region. Therefore, it should be taken into consideration both with its quantitative existence and with its various demographic characteristics in the plannings and investments to be held, The population of Tunceli province that forms the research area was discussed within this context. In addition to the change in the population of Tunceli province during the Republican period, the geographical distribution of the provincial population, age and gender structure, and rural-urban population ratios were discussed in the study. Besides, Tunceli was reviewed in terms of the migration phenomenon, and the provinces where it allowed immigrants and especially the regions where it emigrated were added to the study and the reasons of migration were emphasized. In this study that used the data of Turkish Statistical Institute it was emphasized that Tunceli is one of the cities which has the smallest population of our country and that this is the most important factor in terms of the migrations from Tunceli. When it is considered that the terrorist incidents in the region and the economic constraints triggered by these events are the most important reasons for the migrations, it can be said that the creation of an environment of confidence by freeing the province from terrorism will cause economic revival. Besides, the fact that the working age population ratio is quite high in the province population shows that it is within a period called demographic window of opportunity and which enables the economic growth of the province.

Keywords: Population, Tunceli, Migration, Regional Planning.

1. Giriş

Nüfus, gerek çevreye ve gerekse gelişmişliğe etkisi açısından üzerinde önemle durulması gereken bir olgudur (Doğanay ve Orhan, 2014, 2). Nitekim insanoğlu tarafından nüfusun bu önemi fark edilmiş olacak ki; başta coğrafya, demografi ve sosyoloji olmak üzere birçok bilim alanı tarafından konu çeşitli yönleriyle ele alınmıştır ve alınmaya da devam edilmektedir. Nüfus, coğrafya biliminin özellikle de beşeri coğrafya alt dalının ana inceleme konularından birini teşkil etmektedir. Bu durum, esas itibariyle coğrafyanın insan (toplum)-mekân ilişkisini inceleyen bir bilim oluşundan kaynaklanmaktadır (Akpınar, 2005, 33). Zira bir bölgede bulunan nüfus miktarı ile nüfusun dağılışı ve yoğunluğu, cinsiyet ve yaş yapısı, kır-kent bileşimi, artış hızı, bağımlılık oranı ve göç hareketine kaynaklık etme miktarı gibi pek çok özelliği, çevrenin doğal ve beşeri coğrafya özellikleri ile doğrudan bağlantılıdır (Doğanay ve Orhan, 2014, 2).

Nüfusun dağılışı, yoğunluğu, yaş ve cins yapısı, aktif ya da bağımlı olma oranı ile hareket kabiliyeti gibi bazı özellikleri onu diğer pek çok konu arasında özel ve öncelikli kılmaktadır (Zaman ve Coşkun, 2008, 263). Çünkü nüfusun bu ve benzeri özellikleri, bir yerin ekonomik, siyasal, sosyal ve çevresel niteliklerini etkileyen temel faktörlerin başında gelmektedir. Bununla birlikte herhangi bir sahada, insanın çevre üzerindeki etki derecesi, öncelikle nüfus miktarı ve yoğunluğuna bağlı olmakla beraber; nüfusun ekonomik, kültürel ve teknik seviyesi de bu açıdan önemlidir (Tanoğlu, 1969, 29). Ayrıca bir ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmişliğinde de, nüfusun nicel ve nitel yapısı önemli rol oynamaktadır (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2011, 27-64). Bu bağlamda bir ülke veya yerleşmenin mevcut demografik özelliklerinin tespiti, bahsi

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat fakültesi, Coğrafya Bölümü, forhan@erzincan.edu.tr.

geçen ekonomik, siyasal ve sosyal niteliklerin daha kolay anlaşılmasına, analiz edilmesine ve buradan hareketle de insan yararına çözümler üretilmesine olanak sağlayacaktır (Demir, 2015, 129).

Nüfus, bir ülkenin veya bölgenin en önemli dinamiklerinden biridir. Bu kapsamda bölgesel planlama ve kalkınmada da en önemli temel koşul ve itici güç görevi görmektedir. Nitekim nüfusun büyüklüğü ve yapısı, kalkınma planlarının üzerine bina edildiği temel yapıyı teşkil etmektedir. Gelişen bir ekonomide nüfus ve nüfusun özellikleri, kaynakların sosyal ve ekonomik sektörler arasındaki dağılımını büyük ölçüde etkiler. Söz konusu dağılım da ekonominin büyüme hızı, üretim miktarı, istihdam düzeyi ile ihracat-ithalat oranları üzerinde belirleyici olabilmektedir (DPT, 2001, 3).

Ülkemizde 1960'lı yıllardan sonra daha çok gündeme gelmeye başlayan kalkınma stratejilerinde, nüfusla kalkınma arasındaki ilişkiyi sadece aile planlamasına indirgeyen yaklaşımlar, bu konudaki rasyonel gelişmelerde gecikmelere neden olmuştur. Özellikle 1974 yılında Bükreş'te toplanan Dünya Nüfus Konferansı'nda, nüfus artış hızıyla ilgili çalışmaların kalkınma düzeyiyle paralel bir şekilde götürülmesinin önemine vurgu yapılması bu konudaki anlayışı değiştiren temel dönüm noktalarından biri olmuştur. Bu kapsamda sürdürülebilir bir kalkınma anlayışının; nüfus, kaynaklar, çevre ve kalkınma arasındaki ilişkilerin tam olarak dengelenmesi esasına dayanması ilkesi benimsenmiştir (DPT, 2001, 4).

Nüfus ile planlama ve dolayısıyla da kalkınma arasındaki ilişkinin temel parametrelerinden birini de nüfus artış hızı oluşturmaktadır. Nitekim nüfus artış hızı, ekonomik gelişme temposu içinde işgücü artışını, sermaye birikimini, teknolojik gelişmeyi ve doğal kaynakların kullanılmasını etkileyen önemli bir unsurdur (DPT, 2001, 17). Bununla birlikte nüfus artış hızının fazla veya az olması ülkeden ülkeye değişebilecek farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Nitekim bazı ülkelerde düşük nüfus artış hızı bir problem oluşturabilecek iken, bazılarında ise nüfus artış hızının yüksek olması sorun teşkil edebilir. Çünkü nüfus artışının piyasalarda canlanmaya yol açarak ekonomik gelişmeye katkı sunması mümkün olduğu gibi, artan nüfusun kişi başına gelir artışını olumsuz yönde etkilemesi de söz konusudur (Polat, 2008, 71). Bu bağlamda nüfus artış hızının kalkınma hızı ile orantılı gelişmesi gerekir. Eğer nüfus artış hızı kalkınma ile orantılı olursa, hızlı bir şehirleşme ve dolayısıyla da hızla artan konut ihtiyacı ve konut yatırımları (DPT, 2001, 6) ile sağlık ve eğitim yatırımlarını da beraberinde getirecektir. Böylece ekonomik gelişmenin yanı sıra, sosyal ve kültürel gelişmeye de katkı sunabilir. Ayrıca nüfus artış hızının yüksek olmasının yurtiçi talebi artıracağı, işbölümünü geliştireceği ve teknolojik gelişmeyi özendireceği ileri sürülmektedir (Polat, 2008, 73).

2. Amaç ve Yöntem

Nüfus bilimi (demografi), nüfusu çeşitli yönleriyle istatistiksel açıdan ele alan ve dolayısıyla da temelde nicel yönü ağırlıkta olan çalışmalar içeren bir bilim olarak bilinmektedir. Bununla birlikte yaşanan gelişmelere bağlı olarak nüfusun en az nicel yönü kadar nitelik açısından ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Blacker, 1947, 88). Bu bakımdan devlet tarafından yapılacak planlama ve yatırımlara rehberlik edebilecek, nicel ve nitel özelliklerinin bir arada ele alındığı nüfus çalışmalarına ihtiyaç vardır. Nitekim nüfus coğrafyacıları yerel, bölgesel veya ulusal düzeydeki kamu politikaları ve planlama faaliyetlerine kaynaklık edebilecek ve demografik yapıyı çeşitli yönleriyle ortaya koyan oldukça fazla çalışma yapmıştır ve yapmaktadır (Özgür, 2016, 13). Bu çalışmada da ülkemizin en az nüfusa sahip iki ilinden biri olan Tunceli ili nüfusu, çeşitli demografik özellikleri açısından ele alınmıştır. Özellikle de il nüfusunun bölgesel planlama ve kalkınma bakımından oynayabileceği roller dikkate alınmaya çalışılmıştır.

Bilimsel çalışmaların temel aşamalarından biri de verilerin toplanmasıdır. Coğrafya araştırmalarında yararlanılan veriler arasında nüfus istatistiklerinin önemli bir yeri vardır (Özgüç, 1994, 36). Bilindiği üzere ülkemizde söz konusu istatistikler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK=eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü) tarafından tutulmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın ana veri kaynağını, TÜİK tarafından kayıt altına alınan Genel Nüfus Sayım Sonuçları ile 2007 yılı sonrası için Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları oluşturmaktadır. Çalışmada Tunceli ili nüfusunun Cumhuriyet dönemi boyunca yaşadığı değişimin yanı sıra, il nüfusunun cinsiyet, yaş grubu, kır-kent nüfus oranları gibi farklı dinamikleri ele alınmıştır. Ayrıca Tunceli göç olgusu açısından da incelenmiş, göç aldığı ve özellikle de göç verdiği iller çalışmaya eklenmiştir. Tüm bu veriler grafik ve haritalara dönüştürülerek görselliği ve anlaşılırlığı arttırılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar neticesinde değerlendirmelerde bulunularak, Tunceli ilindeki planlama ve kalkınma yatırımları açısından bazı önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

3. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Tunceli ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. 7582 km^2 yüz ölçüme sahip olan il, kuzey ve kuzeybatıdan Erzincan, doğudan Bingöl, güney ve güneydoğudan da Elazığ illeri ile komşudur (Şekil 1).

4. Tunceli İlinin Başlıca Demografik Özellikleri

4.1. Tunceli İli Nüfusunda Tarihsel Değişim

Tunceli, 25 Aralık 1935 tarihinde il statüsünü kazanmış olup, bu tarihten önce ilin belli kısımları Elazığ, belli kısımları da Erzincan illeri sınırları içerisinde kalıyordu (Url-1). İdari sınırlardaki bu farklılıklar, Cumhuriyetin ilk sayımları olan 1927 ve 1935 yıllarındaki il nüfusunu belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çalışmada, ilin 1940 ve sonrasında gerçekleştirilen sayım sonuçlarındaki nüfus değerleri esas alınmıştır.

Şekil 1: Tunceli ilinin lokasyon haritası.

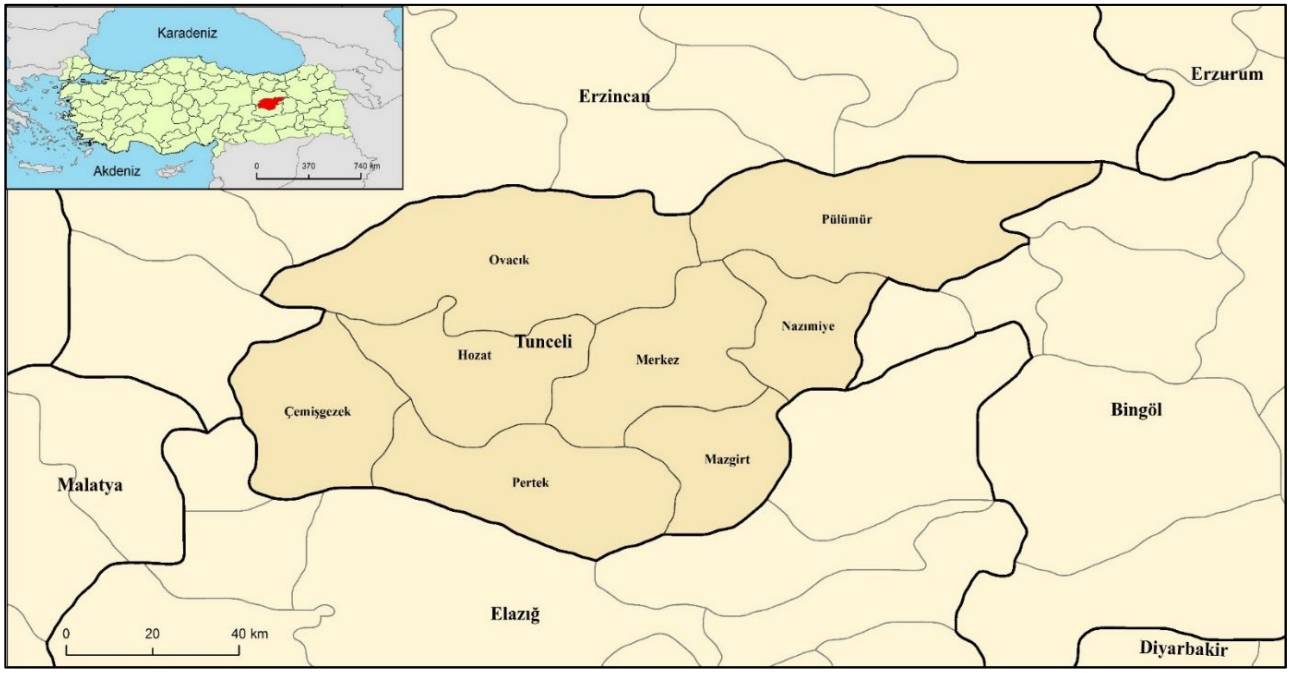

1940 yılından bu yana Tunceli ili nüfusunun değişimi incelendiğinde, üç farklı dönem belirlemek mümkündür (Tablo 1, Şekil 2):

- 1940-1975 devresi,
- 1975-2007 devresi ve
- 2007 sorası devre.

Tablo 1: Sayım Dönemlerine Göre Tunceli İlinde Nüfus ve Nüfus Artış Hızı.

Yıl	Nüfusu	Yıllık Nüfus Artış Hızı
1940	94.639	--
1945	90.446	-0.88
1950	105.759	3.38
1955	121.743	3.02
1960	140.068	3.01
1965	154.175	2.01
1970	157.293	0.40
1975	164.591	0.92
1980	157.974	-0,80
1985	151.906	-0.76
1990	133.143	-2.47
2000	93.584	-2.97
2007	84.022	-1.45
2012	86.276	0.53
2017	82.498	-0,87

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Tunceli ilinin nüfusu 1940 yılında 94639 iken, bir sonraki sayım dönemi olan 1945 yılında 90446'ya gerilemiştir. Söz konusu dönemdeki nüfus azalması bir taraftan ilin kendi iç dinamikleri ile ilgili (1937 Dersim isyanı ve 1939 Erzincan depreminin etkisi) iken, diğer taraftan da ülke genelindeki bir takım olaylar ile bağlantılıdır. Nitekim aynı devrede ülkemiz nüfusu azalmamış olmakla birlikte, nüfus artış hızının oldukça gerilediği görülmektedir. Bu dönemde, II. Dünya Savaşı nedeniyle genel seferberlik ilan edilerek yetişkin erkek nüfusun silahaltına alınması ile ülke ekonomisinde yaşanan dar boğaz (Doğanay ve Orhan,

2016, 176) nüfus artış hızını azaltmıştır. Ayrıca I. Dünya ve Kurtuluş savaşları döneminde (1914-1922) doğum sayısındaki azalmaya bağlı olarak, 1940-1945 döneminde anne-baba olma çağındaki nüfus eksikliği de bu durumda rol oynamıştır (Özgür, 1998, 12). Bahsi geçen dönemden sonra 1975 yılına kadar sürekli artan il nüfusu, söz konusu yılda 164.591'e ulaşmıştır. Yine ülkemiz geneli ile paralellik gösteren bu durum, özellikle ekonomik refah seviyesi ve sağlık koşullarındaki iyileşmelere bağlı olarak artan ortalama ömür süresi ile doğum oranlarındaki artışa bağlanabilir.

Şekil 2: Tunceli İli Nüfusunun Sayım Dönemlerine Göre Değişimi.

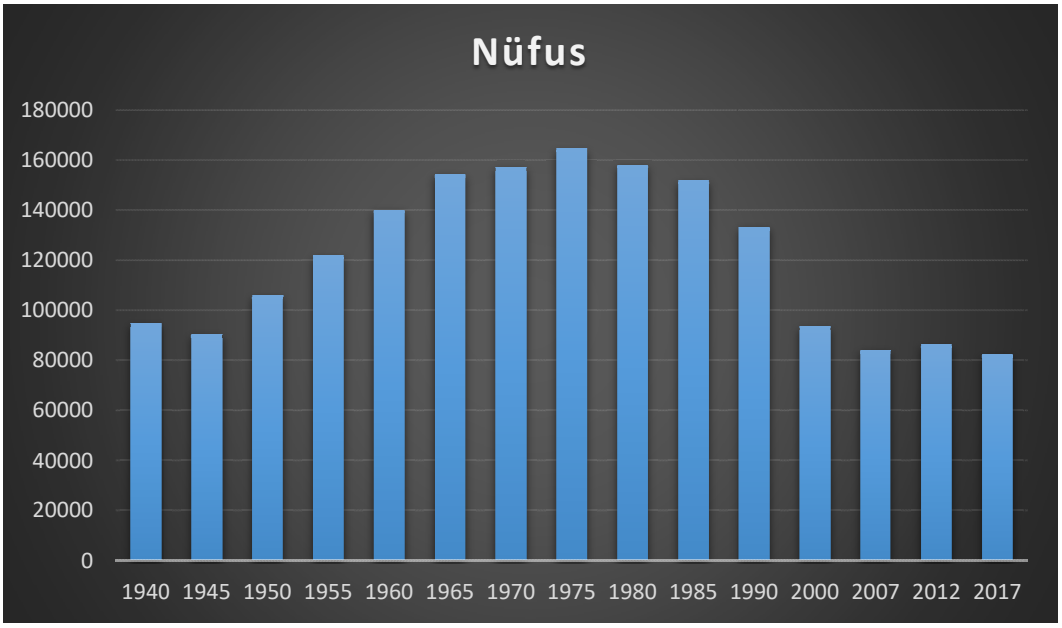

İkinci devrenin başlangıcı olarak kabul ettiğimiz 1975 yılından sonra kırsal alandan kentlere özellikle de büyükşehirlere yaşanan göçler nüfusunun gitgide azalmasına neden olmuştur. Terör olaylarının ortaya çıkardığı güvensizlik ortamı da bu göçü hızlandırmıştır. Nitekim terör olaylarının yaygınlaştığı ve yerel halkı tehdit etmeye başladığı 1985 yılından sonra nüfustaki azalmanın daha bariz olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu azalmada ildeki doğum oranlarının azalmasının da etkisi bulunmaktadır. Zira 2013 yılı TÜİK verilerine göre, Tunceli ilindeki genel doğurganlık oranının Türkiye ortalamasının (2.1) altında olduğu ve 1.6 civarlarında seyrettiği görülmektedir (TÜİK, 2014, 42-43). Bu değerin bir bölgedeki nüfusun kendini yenilemesi için gerekli olduğu düşünülen 2.1 genel doğurganlık oranının (Eryurt, 2005, 67) altında kaldığı düşünüldüğünde, il nüfusundaki azalmaya etkisi daha iyi anlaşılacaktır.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine geçilen 2007 yılı sonrasını, Tunceli ili nüfusu açısından ayrı bir devre olarak adlandırmak mümkündür. Nitekim oldukça hızlı denebilecek düzeyde nüfus kaybı yaşayan ilde, bu yıldan sonra gerilemenin durduğu, nüfusun büyük oranda dengede kaldığı hatta bazı yıllarda nüfus artışının bile yaşandığı görülmektedir. Kuşkusuz ki bunda 2005 yılından bu yana bir hükümet ve devlet politikası olarak nüfus artış hızını artırıcı yönde politikalar izlenmiş olmasının ve özellikle de çalışan kadınlara sağlanan hak iyileştirmelerinin etkisi büyüktür. Ancak bunlara ek olarak, son yıllarda teröre vurulan darbelerle nispeten sağlanan güven ortamı da, nüfus kaybını büyük oranda engellemiştir. Söz konusu dönemdeki yıllık veriler dikkate alındığında da bir dalgalanmanın olduğu, ancak kimi yıllarda da belirgin nüfus artışlarının yaşandığı görülebilmektedir.

Tunceli ili nüfusu, nüfus artış hızı açısından ele alındığında ise, 1940 yılından bu yana oldukça önemli farklılıkların olduğu ve yaklaşık % 3.5 ile -% 3 arasında değişen değerler gösterdiği görülmektedir. Nitekim bu amaçla hazırlanan grafikten de anlaşılacağı üzere, Tunceli ilindeki en yüksek nüfus artış hızının 1945-1950 döneminde gerçekleştiği ve % 3.38 oranında olduğu görülmektedir. Bu dönem özellikle seferberlik halinin sona erdiği ve II. Dünya Savaşının oluşturduğu olumsuz havanın dağıldığı bir devre olmasıyla dikkat çekicidir. Ayrıca bir önceki devrede nüfusun önemli oranda azalmış olması, bu devredeki nispi artışı yükseltmiştir. Bu dönemden sonra azalan nüfus artış hızı, 1975-1980 devresinden sonra negatif değerler göstermeye başlamıştır. Bu azalışta yine ülkemizin o dönemde izlediği nüfus politikalarının ve büyükşehirlere yaşanan yoğun göçün etkisi oldukça fazladır. 2000 yılından sonra tekrar artma eğilimine giren nüfus artış hızı, 2007-2014 devresinde kimi yıllarda pozitif değerleri görmekle beraber, son yıllarda yine negatif değerlere düşmüştür (Şekil 3).

4.2. Tunceli İlinde Nüfusun ve Yerleşmelerin Dağılışı

Bir bölgede nüfusun ve yerleşmelerin dağılışı üzerinde, o bölgenin çeşitli doğal ve beşeri çevre özelliklerinin etkili olduğu bilinmektedir (Tanoğlu, 1969, 75; Doğanay ve Orhan, 2016, 237). Bunların etki dereceleri ve ağırlıkları yöreden yöreye değişiyor olmakla birlikte, özellikle insan teknolojisinin yeterli düzeye erişmediği bölgelerde ve kırsal alanlarda doğal çevre faktörlerinin daha egemen olduğu görülmektedir. Nitekim Erinç de, yerleşmeleri etkileyen en temel faktörün topoğrafik koşullar olduğunu ifade etmiştir (Esen ve Avcı, 2017'den Erinç, 1953). Eğim, bakı gibi rölyef özellikleri de bu açıdan önemli olmakla birlikte, nüfusun ve yerleşmelerin dağılışı üzerinde en etkili olan topoğrafik faktörlerin başında yükselti gelmektedir (Sergün, 1994, 7).

Şekil 3: Tunceli ili nüfus artış hızındaki değişim.

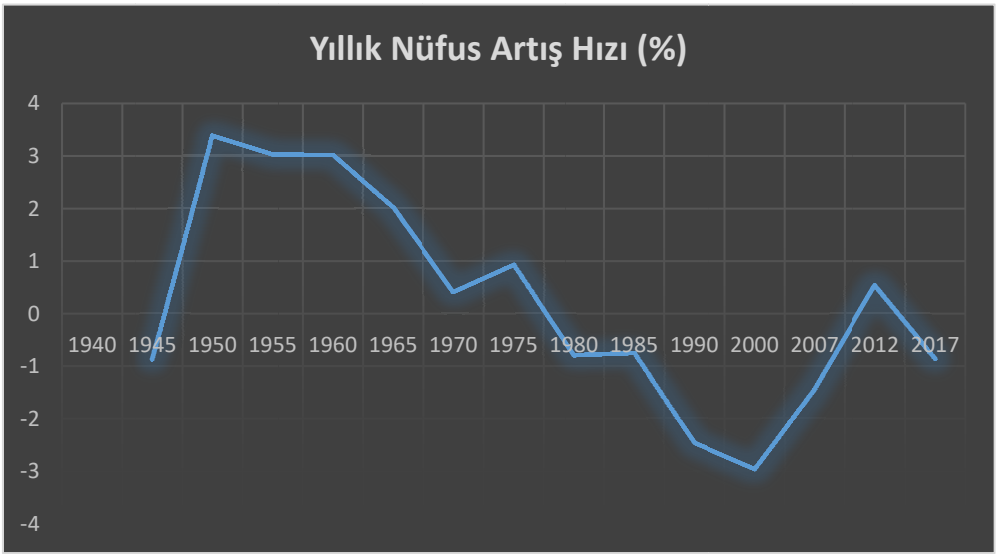

Genellikle engebeli bir topoğrafik yapıya sahip olan Tunceli ilinde yükselti, güneyden kuzeye ve batıdan doğuya doğru gitgide artmaktadır. Nitekim ilin güneyinde yer alan Keban baraj gölü kıyılarında yükselti 700 m'nin de altına düşerken, kuzeyi boyunca uzanan Mercan-Munzur dağ silsilesi üzerinde yer yer 3500 m'ye yakın değerler görülmektedir (Şekil 4). Söz konusu yükselti koşullarına bağlı olarak nüfusun ve yerleşmelerin ilin güney kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim Nazımiye ilçesi hariç tutulduğunda güneyde yer alan ilçelerin nüfuslarının kuzeydekilere göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 2). Kuzey kesimde ise özellikle dağlar arasında kalan depresyon alanları nüfusun ve yerleşmelerin yoğunlaştığı yerler olarak dikkati çekmektedir (Şekil 4).

Tablo 2: Tunceli ili nüfusunun ilçelere göre dağılımı (2017).

İlçeler	Nüfusu	Toplam Nüfusa Oranı (%)
Merkez	37 215	45.1
Pertek	10 977	13.3
Mazgirt	7 831	9.5
Çemişgezek	7 513	9.1
Hozat	7 041	8.6
Ovacık	5 970	7.2
Pülümür	3 065	3.7
Nazımiye	2 886	3.5
Toplam	**82 498**	**100**

Kaynak: TÜİK-ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Tunceli ili, Merkez ilçe de dâhil edildiğinde 8 ilçeye bölünmüş olup, 2018 yılı sonu itibariyle il genelinde 366 köy yerleşmesi bulunmaktadır (Url-2). TÜİK'in 2017 nüfus verilerine göre, il nüfusunun % 66'sı il ve ilçe merkezlerinde ikamet ediyor iken, %34'ü de kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır (Şekil 5). Bir bölgedeki kır-kent nüfus oranının değişiminde farklı faktörler etkili olabilmekle birlikte, en büyük pay göçlere aittir (Gök ve Kayserili, 2010, 3). Bununla birlikte kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki ciddi sosyo-ekonomik dengesizlikler de, fırsat eşitsizliğini doğurmakta, gelişmişlik farkını ortaya çıkarmakta ve kırsal kesimden kentlere göçü hızlandırmaktadır (Gürbüz ve Karabulut, 2008, 58). Tunceli ilinde de özellikle kırsal

kesimden il ve ilçe merkezlerine yaşanan göçler, kentsel nüfusun artışına neden olmuştur. Nitekim Tunceli nüfusunun % 40 gibi yüksek bir bölümünün (33 046) il merkezinde toplanmış olduğu görülmektedir.

Şekil 4: Tunceli ilindeki köy yerleşmelerin dağılış haritası-2017.

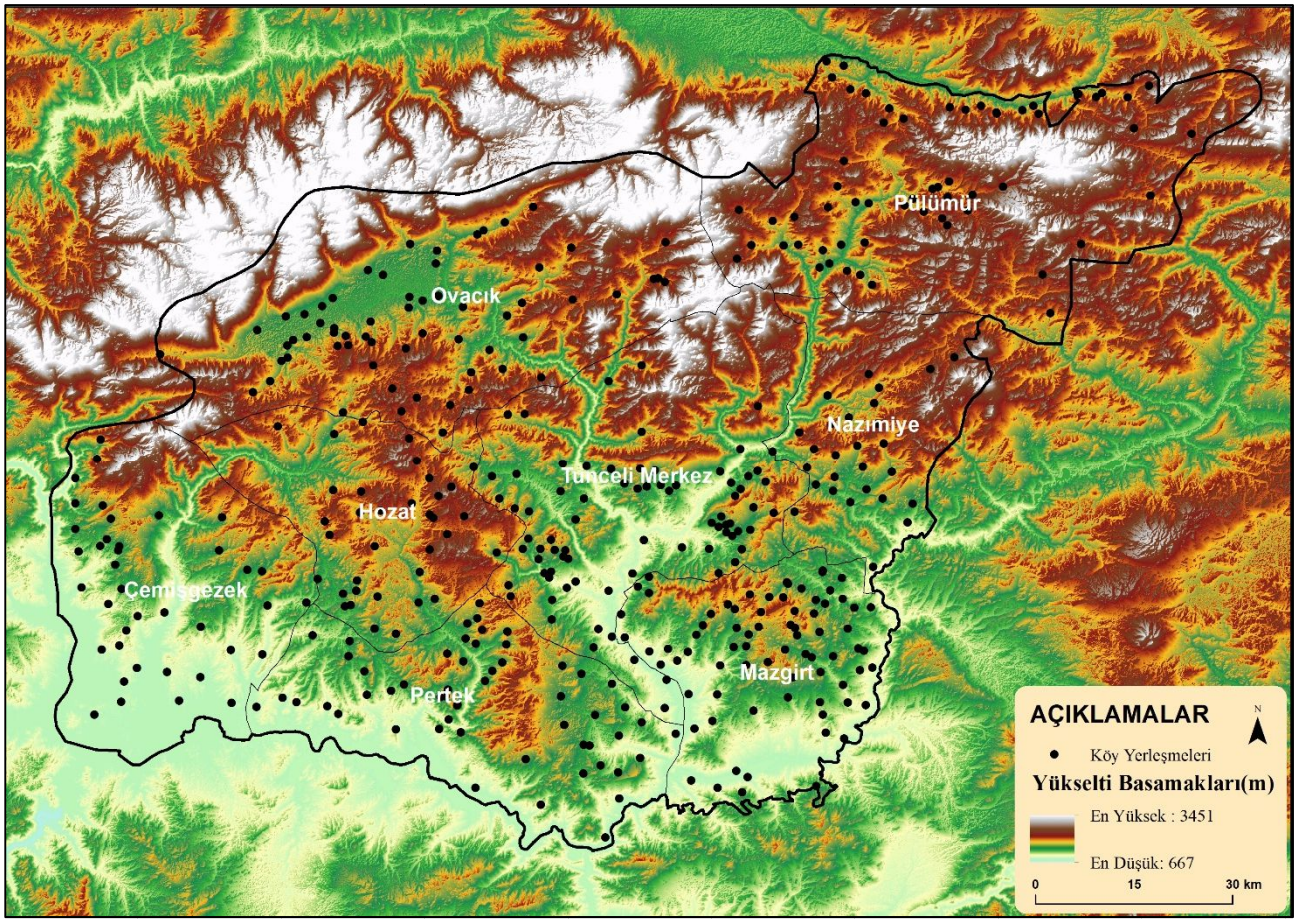

Tunceli ilindeki kırsal nüfus büyük oranda köy yerleşmelerinde ikamet etmektedir. İldeki ortalama köy nüfusu, 72 kadardır. Bununla birlikte ilde en fazla nüfusa sahip köy yerleşmesinde (Burmageçit köyü/Merkez) 653 kişi yaşıyor iken, sadece bir kişinin ikamet ettiği köy yerleşmesi (Karataş Köyü/Ovacık) de mevcuttur. Yine ildeki köylerin %80'ine yakınında nüfusun 100 kişinin altında kaldığı görülmektedir. Özellikle kırsal alanlardan yaşanan yoğun göçün ortaya çıkardığı bu durum, kırsal alanlara yapılacak planlama ve yatırımları da zorlaştırmaktadır.

Şekil 5: Tunceli ilinde kır ve kent nüfus oranları (2017).

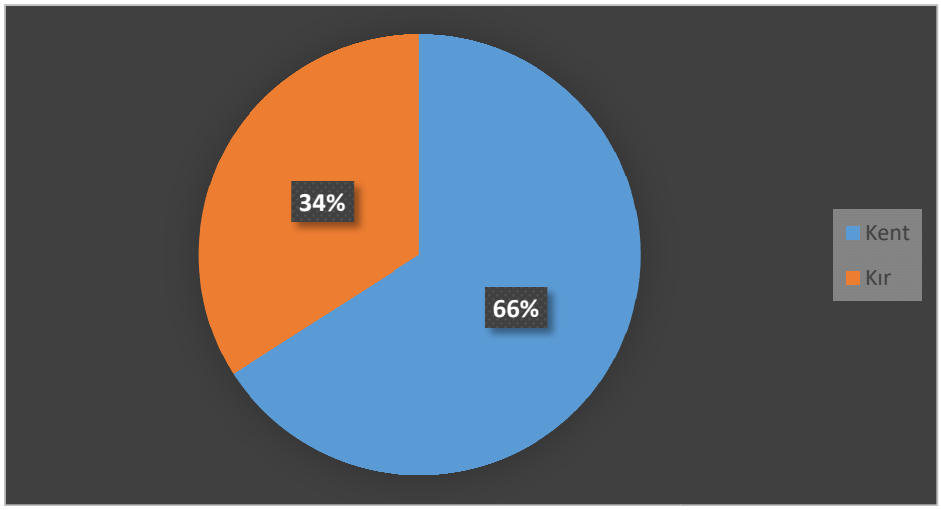

4.3. Tunceli İl Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Bir bölgedeki nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı, demografik öneminin yanı sıra, sosyal ve ekonomik özellikler bakımından da büyük önem taşır (Koca, 2005, 84). Bu kapsamda, belirli bir nüfus içerisindeki 100 veya 1000 kadın başına düşen erkek sayısı olarak tanımlanan cinsiyet oranının (Tümertekin ve Özgüç, 2011, 272) belirlenmesi ve bilinmesi önem arz etmektedir. Nitekim bir toplumda kadın ile erkek nüfus arasındaki dengesizlik; toplumsal, ekonomik, siyasal ve askeri pek çok sorunun gündeme gelmesine yol açabilir. Aynı zamanda cinslerin farklı istek ve ihtiyaçları, toplumun üretim ve pazarlama süreçleri ile ekonomik tercihlerinde de etkili olabilmektedir (Özgür, 1998, 67). Ayrıca bilindiği üzere; doğum, ölüm, göç ve savaş, bir toplumdaki cins yapısını belirleyen başlıca faktörlerdir. Dolayısıyla nüfusun cinsiyet oranının bilinmesi, bu süreçler hakkında da bize bilgi verebilmektedir (Orhan, 2015, 97). Tüm bu nedenlerden dolayı, bir bölgedeki nüfusun cinsiyet yapısı bilinmeli ve demografik yatırımlarda dikkate alınmalıdır.

Tunceli ilinde 2017 yılı verilerine göre, 45.781 erkek nüfusa karşılık 36.717 kadın nüfus bulunmaktadır. Yani erkekler lehine bir dağılım söz konusu olup, nüfusun %55'ini erkekler oluşturmaktadır (Şekil 6). Bu dağılım, bölgede gerçekleştirilecek sosyal içerikli planlamalar ile işgücü arzının ve istihdam olanaklarının geliştirilmesi aşamasında mutlaka dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte erkekler lehine böyle bir dağılımın ortaya çıkmasında, ilde bulunan askeri nüfusun da belli oranlarda payının bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Şekil 6: Tunceli İli Nüfusunun Cinsiyet Yapısı (2017).

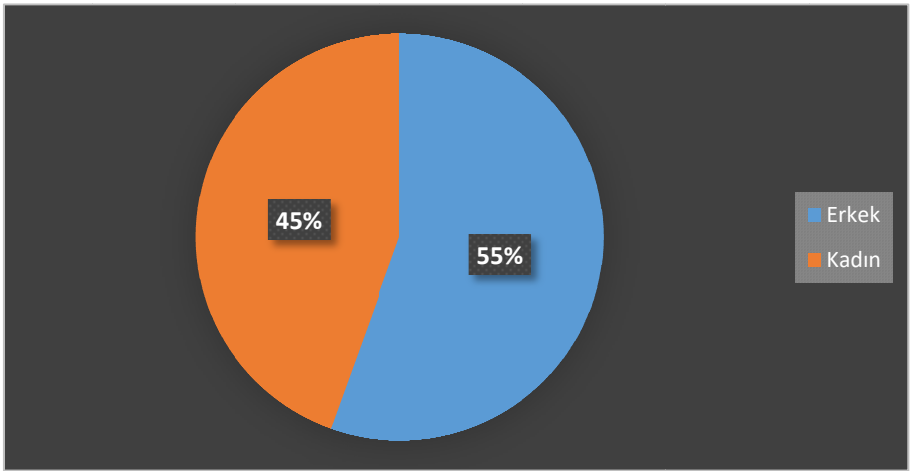

Özellikle son 40 yıllık süreçte yoğun bir şekilde göç veren Tunceli ilinde, göçlerin cinsiyet yapısı üzerindeki etkisinin gitgide azaldığı görülmektedir. Nitekim ülkemiz genelindeki iç göçlerde de, 2009 yılına kadar görülen erkek nüfus hâkimiyetinin, bu yıldan sonra yerini kadın nüfusa bırakmaya başladığı (Birinci vd., 2017, 1668) veya en azından bir dengenin oluştuğu gözlemlenebilmektedir.

Nüfusun en az cinsiyet yapısı kadar önemli olan diğer bir özelliği de, yaş yapısıdır. Nüfusun yaş grup özellikleri, ekonomik büyüme, işgücü piyasası, verimlilik, sosyal harcamalar ve bunların finansmanı üzerinde çeşitli etkilere sahiptir (Solak vd., 2016, 23). Herhangi bir yerdeki nüfusun sözü geçen özelliğinin bilinmesi, en başta insanların ihtiyaçlarının, eğilimlerinin ve sosyal işlevlerinin belirlenmesi ve bu yönde uygulanacak politikaların oluşturulması açısından önem arz etmektedir (Işık, 1997, 287). Özellikle sosyal ve ekonomik amaçlı planlamalarda, stratejilerin isabetli seçilebilmesi bakımından bu gereklidir (Doğanay ve Orhan, 2016, 185). Bir başka ifadeyle bir yöre nüfusunun yaş grupları itibari ile dağılımı bilinmeden o yörenin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını, eğilimlerini ve sosyal fonksiyonlarını belirlemek mümkün değildir (Solak vd., 2016, 23). Örneğin, nüfus içindeki çocuk, yetişkin ve yaşlı oranlarının bilinmesi, bunlara yönelik eğitim, istihdam, sağlık ve bakım hizmetlerinin planlanmasında kolaylıklar sağlayacaktır (Özgür, 1998, 76). Bu nedenle de, Tunceli il nüfusunu yaş grupları açısından ele almak faydalı olacaktır.

Bir bölge nüfusu genellikle iki farklı şekilde yaş gruplamasına tabi tutulmaktadır. Bunlardan biri dar aralıklı sınıflandırma olup, genellikle nüfus piramitleri adı verilen grafikler aracılığıyla bu dağılım gösterilmektedir. Özellikle yaş gruplarının yanı sıra cinsiyet dağılımını da göstermesi bu piramitlerin nüfus çalışmalarında sıklıkla kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda Şekil 7'deki Tunceli ilinin nüfus piramidine bakıldığında, günümüzden 20-25 yıl önce yani 1990'lı yıllarda doğum oranlarında önemli bir düşüş yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu düşüşü o dönemde önemli boyutlara ulaşan ve yöre ailelerini tehdit eden bir yapıya dönüşen terör olaylarına bağlamak mümkündür. Zira yaşanan terör olayları bir taraftan yoğun göç hareketine neden olmuşken, diğer taraftan da oluşan güvensizlik ortamı doğum oranlarında

azalmaya vesile olmuştur. Ancak günümüzde 0-4 yaş grubunda yer alan bebek sayısında nispi bir artış da görülmektedir.

İldeki en kalabalık yaş grubunu, 20-24 yaş aralığı oluşturmaktadır (Şekil 7). Bu yaş grubunda yer alan nüfus, aktif ve üretken bir çağda olup, ekonomik anlamda da oldukça önemlidir ve istihdama yönelik yatırımlarda mutlaka dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte bu yaş aralığında (kısmen de 25-29 yaş aralığında) erkekler lehine önemli farklılığın olduğu hemen dikkati çekmektedir. Üç katına yaklaşan bir oranda böyle bir farkın bulunması, normal demografik süreçlerle açıklanabilecek bir durum değildir. Nitekim bu farklılık, büyük oranda bahsi geçen yaş gruplarında yer alan asker nüfus ile açıklanabilir. Zira ADNKS kapsamında askeri nüfus, bulundukları kışla nüfusuna ve dolayısıyla da o ilin nüfusuna dâhil edilmektedir. Yaşlı nüfusta ise bariz bir kadın fazlalığı göze çarpar. Nitekim bu durum dünyanın birçok yerinde görüldüğü üzere, kadınların erkeklere göre daha uzun ömürlü olmalarının bir sonucudur.

Şekil 7: Tunceli İline Ait Nüfus Piramidi (2017).

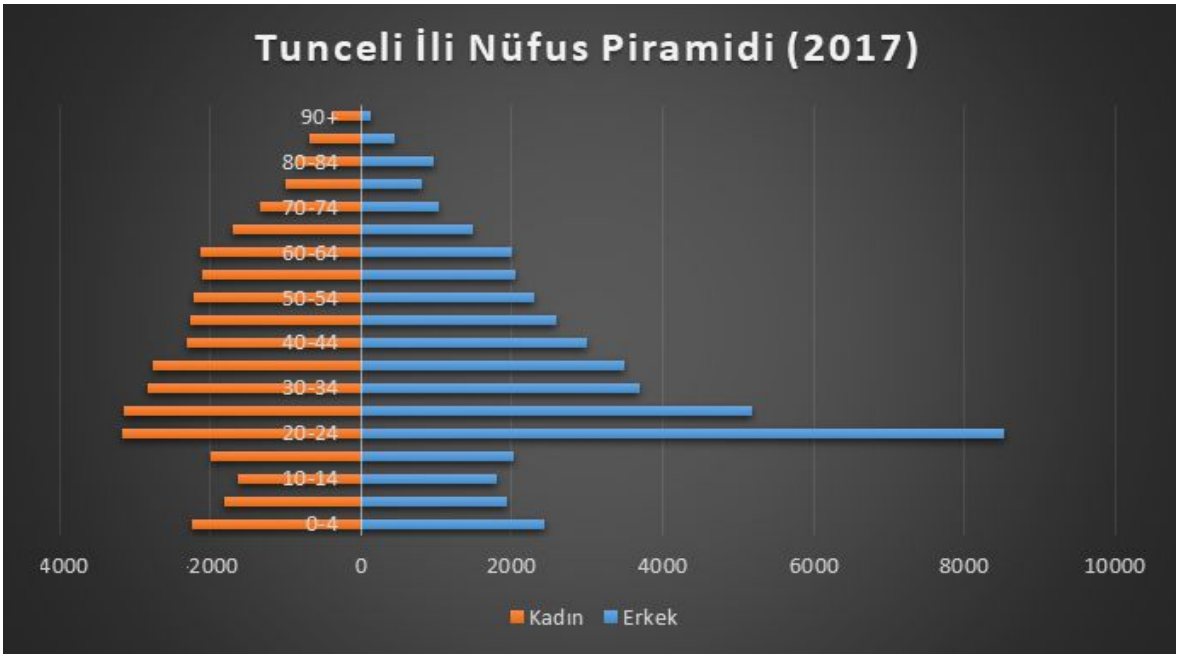

Yaş gruplarını sınıflandırmanın bir diğer yolu da geniş aralıklı olarak yapılan sınıflandırmadır. Bu yöntemde nüfus, özellikle toplumdaki ekonomik işlevi ön plana çıkarılacak şekilde üç kısımda ele alınmaktadır. Bunlar; çocuk nüfus (0-14 yaş grubu), çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş grubu) ve yaşlı nüfus (65 yaş üstü)'tur. Genel anlamda çalışma çağındaki nüfusun fazla olması istenilen bir durum iken, bağımlı nüfus sınıfında kabul edilen çocuk ve yaşlı nüfus oranlarının belli seviyelerde kalması beklenir. Bu bakımdan Tunceli ili nüfusu incelendiğinde, çalışma çağındaki nüfus oranının % 72,5 ile Türkiye ortalamasının (% 67.9) bile üstünde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda gerekli istihdam koşulları oluşturulması koşuluyla il nüfusunun ekonomiye önemli oranda katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte böyle yüksek bir oranın karşımıza çıkmasında, ildeki asker nüfus sayısının azımsanmayacak düzeyde olması ile özellikle bir taraftan doğum sayısındaki düşüş, diğer taraftan da yaşanan göçler nedeniyle çocuk/genç nüfus oranının düşük kalmasının etkisini de unutmamak gerekir. Nitekim ildeki 0-14 yaş grubunda yer alan çocuk nüfus oranının ülke ortalamasının (%23.6) çok altında kaldığı (%14.4) görülmektedir. Buna karşılık yaşlı nüfus oranı, % 13'ün üzerine (%13.1) çıkmıştır (Şekil 8). Bu yaş grubunda Türkiye ortalamasının % 8.5 olduğu ve ülke nüfusumuzun da gitgide yaşlandığı düşünüldüğünde, Tunceli ilindeki oranın ne derece yüksek olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Böyle bir tablonun karşımıza çıkmasında, ilin genç ve orta yaş nüfusunu göç yoluyla kaybetmesinin yanı sıra, doğuştan beklenen yaşam süresinin uzun olmasının da payı vardır. Nitekim TÜİK tarafından 2017 yılı için belirlenen hayat istatistiklerine göre, ülkemizde en uzun doğuştan beklenen yaşam süresine sahip olan il, 80.7 değeriyle Tunceli olmuştur. İlde erkeklerde 77.4 olan bu değer, kadınlarda 84.2'ye kadar çıkmaktadır (Url-3).

Şekil 8: Tunceli İlinin Geniş Aralıklı Sınıflandırmaya Göre Yaş Grupları (2017).

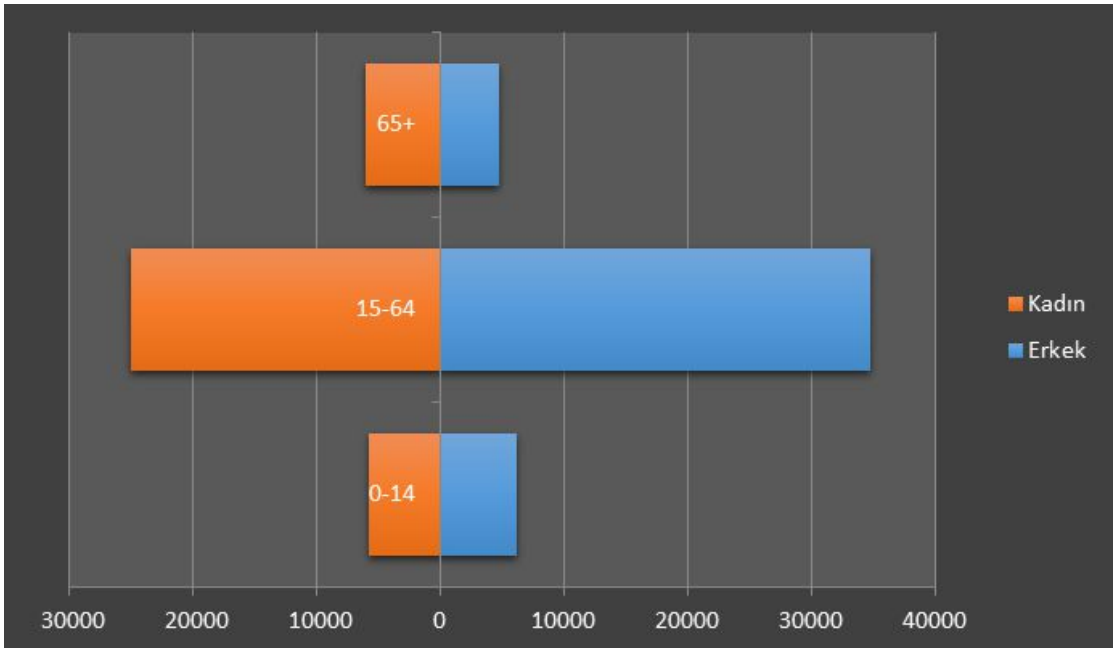

Geniş aralıklı olarak yapılan yaş sınıflandırmasından nüfusun bağımlılık oranının hesaplanmasında da yararlanılır. 0-14 yaş grubundaki çocuk nüfus ile 65 yaş üstü yaşlı nüfus *bağımlı nüfus* olarak kabul ediliyor iken; bu iki yaş grubunun 15-64 yaş aralığındaki çalışma çağındaki nüfusa oranı da *bağımlılık oranı*nı vermektedir (Doğanay ve Orhan, 2016, 186). Buna göre, 2017 yılında Tunceli ilindeki bağımlılık oranı, % 37.9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl için ülkemiz genelinde bağımlılık oranının %47'in üzerinde olması (%47.2), Tunceli ilinin ekonomik anlamda daha aktif bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

4.4. Göçler

Göçler, bir yerleşmedeki nüfus miktarının yanı sıra, nüfusun demografik, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısında da bir takım değişikliklere yol açmaktadır (Koca, 2000, 87; Ertürk, vd., 2000, 252). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük kentlere doğru yoğun ve denetimsiz olarak gerçekleşen göç dalgaları; alt yapı yetersizliği, işsizlik, gecekondulaşma, çevre kirliliği gibi birçok sosyal ve ekonomik sorunu beraberinde getirmektedir. Buna karşılık, göç veren yerleşmelerde ise; merkezi idare tarafından yapılan okul, sağlık ocağı, yol, su gibi yatırımlar atıl hale gelmekte ve tarım alanları başta olmak üzere, mevcut ekonomik potansiyel değerlendirilememektedir (Koca, 2005, 71).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, nüfusumuzun doğup büyüdüğü memleketlerini terk etme oranları oldukça düşük kalmıştır. Örneğin, 1935 yılında doğdukları il dışında yaşayanların oranı, ancak %6.8 kadardı (Tümertekin, 1968, 3). Ülkemiz insanının o dönemdeki sosyo-ekonomik özellikleri ile ulaşım ve iletişim koşullarının yetersizliği dikkate alındığında, böyle bir tablonun oluşması şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte, nüfusumuzda yer değiştirenlerin miktarında 1950 yılından itibaren artış yaşanmaya başlanmıştır (Tümertekin, 1968, 4). Bu artışta, çok partili demokratik sisteme geçişin, ulaşım ve haberleşme imkânlarının gelişmesinin, tarım dışı sektörlerde çekim merkezlerinin oluşmasının ve hemşehrilik ilişkilerinin etkisi olmuştur (Özgür, 1998, 35-36). Örneğin 2015 yılına gelindiğinde, doğduğu ilde ikamet etmeyenlerin toplam nüfusumuza oranı %30 (31.3)'u aşmıştır (Url-4). Aynı yıl için, nüfusa kayıtlı olduğu ilde ikamet etmeyenlerin (32.240.388) oranı ise, %41 (40.9) civarlarında gerçekleşmiştir. Bu veriler de gösteriyor ki, artık ülke nüfusumuzun hareketliliği oldukça yükselmiş olup, nüfusumuzun önemli bir kısmı doğduğu veya nüfusuna kayıtlı olduğu ili terk etmekte ve başka illerde yaşamaktadır.

Tunceli ili geçmişten bu yana önemli oranda göç veren illerimizdendir. Nitekim TÜİK kayıtlarına göre, 1975 yılından bu yana her sayım döneminde net göç hızı negatif değerler göstermiştir. Yani dışarıya verdiği göç, göçle gelenlerden her zaman fazladır. Bu durum daha önce de bahsedildiği üzere, nüfus miktarında önemli oranda azalmalara neden olmuştur. Araştırma sahasında 1990'lı yıllara kadar ilin verdiği göç miktarı, aldığı göçün kat kat üstünde gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak da bu dönemlerde net göç hızı oldukça düşük değerler göstermiştir. Nitekim 1985-1990 devresinde en düşük net göç hızı ile karşılaşılmakta olup, söz konusu değer -20 000 civarlarında gerçekleşmiştir (Tablo 3). Bu devre özelikle PKK terör örgütüne bağlı olarak ülkemizde terör olaylarının yaygınlaştığı ve kırsal nüfusu tehdit eder bir yapıya eriştiği bir

dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Tunceli ilinden özellikle de kırsal alanlarından, çevre illere ve büyükşehirlere yoğun göçler yaşanmıştır.

1995 yılından itibaren, ilin verdiği göç miktarı hâlâ yüksek olmakla birlikte, aldığı göç miktarında da önemli oranda artış yaşanmaya başlamıştır. Bu durum önceden ilden ayrılanların belli bir bölümünün Tunceli'ye dönüş yapmasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Buna bağlı olarak da, net göç hızında pozitif değerlere doğru bir ilerleme görülmektedir. Bununla birlikte ilde halen daha net göç hızı, negatif değerler göstermeye devam etmektedir. Ancak son beş yıllık devrede, net göç hızının sadece -675 olarak gerçekleşmiş olması (Tablo 3), bu noktada ne derece ilerleme kaydedilmiş olduğunun önemli bir göstergesidir.

Tablo 3: Tunceli ilinin yıllara göre aldığı ve verdiği göçler ile net göç hızı.

Dönemler	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç Hızı
1975-1980	6.643	26.286	-13.318
1980-1985	8.489	26.286	-17.797
1985-1990	9.118	29.450	-20.332
1995-2000	15.705	18.828	-3.123
2008-2012	28.719	30.354	-1.635
2013-2017	33.636	34.311	-675

Kaynak: TÜİK göç istatistikleri ile ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti her bir vatandaşı için, hiç değilse formel düzeyde memleket olarak ifade edebileceği yeri, *nüfusa kayıtlı olunan yer* şeklinde tanımlamıştır (Kurtoğlu, 2005, 12). Ülkemiz bu kayıtları erkek egemen bir sisteme göre yapmakta olup, çocukların nüfusa kayıtlı olduğu yer babanınki ile aynıdır. Sadece kız çocuklarının nüfus kaydı evlendikten sonra, eşinin nüfusa kayıtlı olduğu yere nakledilir. Bu durumda, bir kişinin nüfusa kayıtlı olduğu yer dışında ikamet ediyor olması, iki nedene bağlı olarak gerçekleşebilir. Bunlardan birincisi, babasının nüfusa kayıtlı olduğu yerde (dolayısıyla kendisinin de) ikamet eden bir kadının, burada kalmaya devam etse bile, farklı bir ilin nüfusuna kayıtlı bir erkek ile evlenmesi durumudur. Böyle bir farklılaşmanın oluşmasını sağlayan ikinci, ancak temel sebep ise, göçlerdir (Zaman ve Orhan, 2016, 182). Buna göre, Tunceli ilinin çok fazla göç verdiğini kanıtlayan bir gösterge de, diğer illerde yaşayan Tunceli nüfusuna kayıtlı kişi sayısının çokluğudur. Bu durumu otaya koymak için hazırlanan Tablo 4 ve Şekil 9 incelendiğinde, 2017 yılında Türkiye genelinde Tunceli ili nüfusuna kayıtlı 256.301 kişinin bulunduğu görülecektir. Bunların 59.079'u Tunceli sınırları içerisinde ikamet ediyor iken; 197.222'si de muhtelif illere dağılmış haldedir. Bu durumda, Tunceli ili sınırları dışında yaşayan Tunceli nüfusuna kayıtlı kişi sayısı, bu il sınırları içerisinde yaşayanların üç katından daha fazladır. Ayrıca Türkiye'de en fazla Tuncelili, Tunceli ilinde değil, İstanbul'da ikamet etmektedir. Zira İstanbul'da 86.651 Tunceli nüfusuna kayıtlı kişi mevcut iken, bu değer Tunceli ili sınırları içerisinde sadece 59.079 kişidir. Tuncelililerin diğer yoğun olduğu iller ise, sırasıyla İzmir, Elazığ, Ankara, Bursa, Kocaeli ve Mersin'dir (Tablo 4 ve Şekil 9). Nitekim Tunceli ili nüfusuna kayıtlıların yaklaşık % 86'sı sadece söz konusu bu sekiz ilde toplanmıştır.

Tablo 4: Tunceli İli Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettikleri İllere Göre Dağılımı (2017).

İkamet Ettiği İl	Sayısı	İkamet Ettiği İl	Sayısı
İstanbul	86.651	Bursa	7.888
Tunceli	59.079	Kocaeli	6.036
İzmir	22.329	Mersin	5.904
Elazığ	21.757	Diğer	35.997
Ankara	10.660	**Toplam**	**256.301**

Kaynak: Tüik-Adnks verilerinden derlenmiştir.

Sahadaki göç olgusu, farklı iki yıl arasında nüfusun daimi ikametgâh adreslerindeki değişim esas alınarak da incelenebilir. Bu kapsamda çalışmamızda 2016-2017 devresinde daimi ikametgâhını Tunceli iline taşıyan veya Tunceli'den başka bir ile taşıyan kişi sayısı esas alınmıştır. Bir diğer ifadeyle, söz konusu bir yıllık devrede Tunceli ilinin aldığı ve verdiği göçler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda TÜİK verilerine göre bir sınıflama yapıldığında, 2016-2017 devresinde Tunceli ilinden 6.725 kişinin ayrıldığı, Tunceli'ye gelenlerin sayısının ise 6.074 olduğu görülmüştür. Buna göre söz konusu yıldaki net göç hızı -651 olarak gerçekleşmiştir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer nokta ise, ilin en fazla göç aldığı ve verdiği illerin, sıralamadaki bazı farklılıklar göz ardı edilirse, büyük oranda aynı olduğudur (Tablo 5). Ayrıca bu benzerliğin Tunceli ili nüfusuna kayıtlıların dağılışı ile de paralellik gösterdiği anlaşılacaktır. Bu durum ilin daha önce göç verdiği yerlere günümüzde de göç vermeye devam ettiğini, ancak bu illerden geri dönüşlerin de yaşanmaya başlandığını kanıtlamaktadır.

Tunceli ilinin en fazla göç verdiği illerin başında, hali hazırda en fazla Tunceli nüfusuna kayıtlı kişinin de yaşadığı İstanbul ili gelmektedir. Bu ile göç edenlerin sayısı binin üzerindedir (1.050 kişi). İstanbul'dan sonra Tunceli'den en fazla göç alan il Elazığ olup, bu ile göç edenlerin sayısı da 739 kişidir. Bu

illeri sırasıyla İzmir (549 kişi), Ankara (526 kişi), Diyarbakır (372 kişi), Mersin (178 kişi) ve Erzincan (177 kişi) takip etmektedir. Buna göre ilden yaşanan göçlerin öncelikle genel çekim merkezi olan büyükşehirler (İstanbul, İzmir, Ankara) ile bölgesel çekim merkezlerine (Diyarbakır, Mersin vb.) yöneldiği görülmektedir. Bununla birlikte yine bölgesel anlamda çekim merkezi oluşturan başta Elazığ olmak üzere, Erzincan ve Malatya gibi komşu illerinin de Tunceli'den önemli oranda göç aldığı görülmektedir (Tablo 5, Şekil 10).

Şekil 9: Tunceli İli Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettiği İllere Göre Dağılımı (2017).

Tablo 5: Tunceli İlinin Göç Verdiği ve Aldığı İller (2017).

Tunceli İlinden Göç Eden Nüfusun İllere Göre Dağılımı			Tunceli İline Göç Eden Nüfusun İllere Göre Dağılımı		
Göç Verdiği İl	**Göç Eden Nüfus**	**Oranı**	**Göç Aldığı İl**	**Göç Eden Nüfus**	**Oranı**
İstanbul	1.050	15.6	İstanbul	1.022	16.8
Elazığ	739	11.0	Elazığ	876	14.4
İzmir	549	8.2	Ankara	404	6.7
Ankara	526	7.8	İzmir	337	5.5
Diyarbakır	372	5.5	Diyarbakır	309	5.1
Mersin	178	2.7	Mersin	193	3.2
Erzincan	177	2.6	Adana	159	2.6
Antalya	153	2.3	Bursa	146	2.4
Bursa	141	2.1	Erzincan	125	2.1
Diğer	2.840	42.2	Diğer	2.503	41.2
Toplam	**6.725**	**100**	**Toplam**	**6.074**	**100**

Kaynak: TÜİK-Adnks verilerinden derlenmiştir.

İnsanların bir bölümünü Tunceli ilinden göç etmeye zorlayan itici faktörlerin başında doğal çevre koşullarından kaynaklanan sorunların olduğu söylenebilir. Nitekim daha önce de söz konusu edildiği üzere, ilin sahip olduğu dağlık ve engebeli topoğrafik yapı, tarım başta olmak üzere ekonomik faaliyetleri kısıtlamaktadır. Ekonomik faaliyet kollarının sınırlı olması da, insanların geçim sıkıntısı yaşamasına ve dolayısıyla da göç etmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte araştırma sahasından yaşanan göçlerin en önemli sebeplerinden biri de, bölgede etkinliğini uzun yıllardan beri devam ettiren PKK terör örgütüdür. Bu terör örgütü, özellikle kırsal alanlarda yaşayan aileler üzerinde baskı kurmakta ve silah zoruyla kendilerine yardıma zorlamaktadır. Bu baskı ve zulümlere karşı canlarını, çocuklarını ve mallarını korumak isteyen aileler de, çareyi memleketlerini terk ederek göç etmekte bulmaktadır. Tunceli ilindeki, özellikle de kuzeyinde yer alan Pülümür ve Ovacık ilçelerindeki nüfusu göçe zorlayan bir diğer faktör de yaşanan depremler olmuştur. Nitekim 1939 Büyük Erzincan depreminin yanı sıra, son elli yıl içerisinde yaşanan 4 büyük depremden (1967, 1992, 1995 ve 2003 depremleri) de etkilenen bu ilçeler, yoğun göçe sahne olmuşlardır (Yazıcı vd., 2005, 27).

Tunceli ilinin en fazla göç aldığı illerin başında da, İstanbul gelmektedir. Nitekim bu ilden bir yıl içerisinde Tunceli'ye gelenlerin sayısı bini aşmıştır (1.022 kişi). Elazığ'dan Tunceli'ye göç edenlerin sayısı da

oldukça fazla (876 kişi) olup, bu iki ilden göç edenlerin toplam göç eden sayısı içerisindeki oranı %30'u geçer. Bu illeri sırasıyla Ankara (404 kişi), İzmir (337 kişi) ve Diyarbakır (309 kişi) illeri takip eder (Tablo 5 ve Şekil 11). Tunceli iline göç edenlerin önemli bir kısmını, daha önce ilden göç etmiş ve yaşadığı ilde çalışıp emekli olduktan sonra memleketine dönmeyi tercih edenlerin oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca ilin aldığı göçlerde devlet memurları (özellikle aileleriyle birlikte), askerler ve üniversite öğrencilerinin de önemli oranda katkı payları bulunmaktadır. Bununla birlikte hangi şekilde olursa olsun gelenlerin başta il merkezi olmak üzere kentsel alanları tercih ettiği, kırsal alanların ise bu göçten yeterli düzeyde pay alamadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak da kırsal alanlardaki nüfus kaybı devam etmektedir.

Şekil 10: Tunceli ilinden göç eden nüfusun illere göre dağılımı (2017).

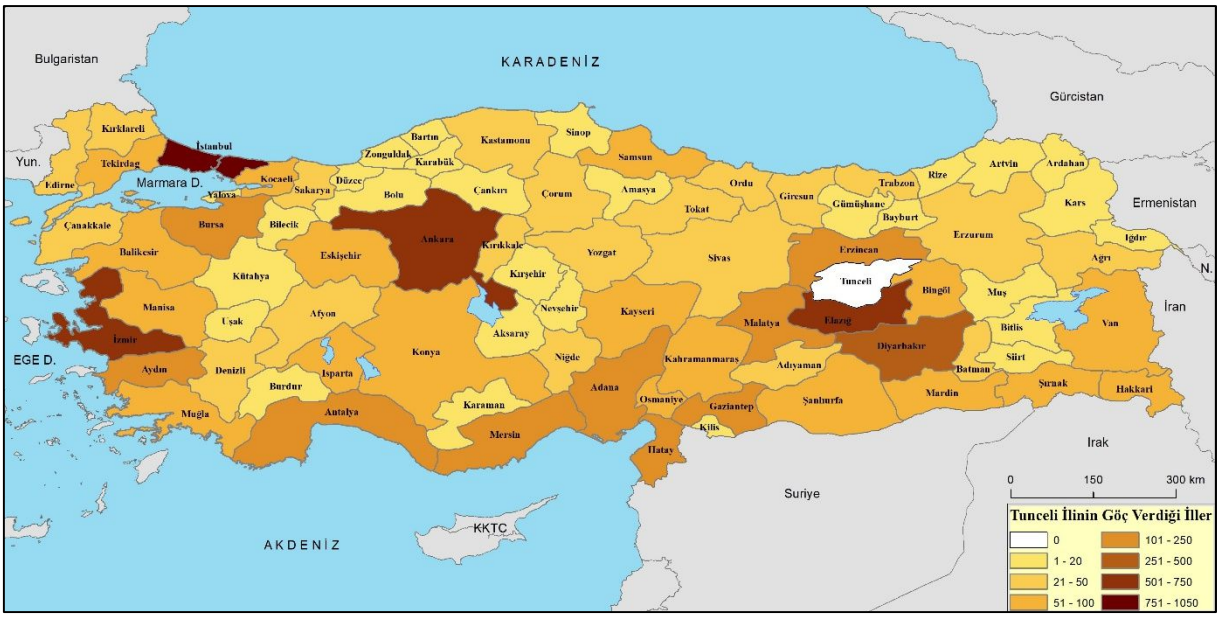

Şekil 11: Tunceli iline göç eden nüfusun geldikleri illere göre dağılımı (2017).

5. Sonuç ve Değerlendirme

Planlama ister yerel, ister bölgesel ve isterse ulusal ölçekte yapılsın, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Temel gayesi bölgeler arası eşitsizlikleri ve gelişmişlik farklılıklarını en aza indirmek olan bölgesel planlama yaklaşımları da bu yönüyle ele alınmalıdır. Bölgesel planlamada mekân organizasyonu anlayışı öne çıkmakta olup, coğrafi özelliklerin ve potansiyelin göz önünde bulundurulması

kaçınılmaz bir yaklaşım olarak benimsenmektedir (Arslan, 2005, 278). Bununla birlikte konunun bütünleşik bir anlayış ile ele alınması ve mekânın fiziki coğrafya özellikleri kadar, beşeri özelliklerine de gerekli önemin verilmesi gerekir. Bu kapsamda bölgesel planlamalarda demografik özelliklerin de dikkate alınması oldukça önemlidir.

Nüfus, bir ülkenin veya bölgenin en önemli dinamiklerinden biridir. Bölgesel planlama ve kalkınmada da en önemli temel koşul ve itici güç görevi görmektedir. Bu kapsamda Tunceli ili ile ilgili yapılacak planlama ve yatırımlarda ilin demografik özelliklerinin bilinmesi ve yatırımların ona göre gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Yapılan bu çalışmada da ilin temel demografik özellikleri ortaya konulmuş olup, bunların Tunceli ile ilgili yapılacak planlama ve yatırımlarda, yönetim kademelerinde yer alan kişilere rehberlik edebileceği düşünülmektedir.

Tunceli ilinin nüfusu 1975 yılından bu yana azalmakta olup, bu durum bölgesel kalkınma açısından da önemli bir dezavantaj olarak görülebilir. Nitekim, bazı çalışmalarda bölgesel kalkınmada istenilen hedeflere ulaşılabilmesi için gerekli olan koşullardan birinin de yeterli nüfus büyüklüğü olduğu ifade edilmiştir (Kayasü vd., 2003, 9). Ayrıca Tunceli ilinin 2016 yılında ülkemizin en az nüfusa sahip ili olduğu da dikkate alındığında, bölgenin kalkınabilmesi için en öncelikli işin ildeki nüfus azalmasına neden olan faktörlerin ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda da ortaya konulduğu üzere, ildeki nüfus azalmasının başlıca sebebi yaşanan göçlerdir. Bu kapsamda insanların bölgeden göçüne neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması ve nüfusu burada tutacak yatırımlara ağırlık verilmesi gerekliliği ortadadır.

İnsanların Tunceli'den göç etmesinin başlıca sebebi, yaşanan geçim sıkıntısıdır. Sahanın fiziki coğrafya özellikleri ekonomik çeşitlenmeyi zorlaştırmakta ve belli oranda insanları tarım ve hayvancılığa mahkûm etmektedir. Bununla birlikte bu sektörlere yapılacak destek ve yatırımlar da ekonomik canlanmaya yol açabilecektir. Ayrıca başta Munzur Vadisi Milli Parkı olmak üzere zengin doğal çevre çekiciliklerinin yanı sıra, sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginlikleri de turizme kazandırılmayı beklemektedir. Ancak tüm bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi de bölgenin terörden arındırılması ve güven ortamının sağlanması ile mümkün olabilir.

Terör bölge insanının göç etmesinde veya bölgeye gelecek insanların ve kaynakların engellenmesinde en büyük etkenlerden biri olması dolayısıyla; terörün sonlandırılması, bölgede nüfus artışını ve ekonomik canlanmayı beraberinde getirecektir. Nitekim huzur ortamının kısmen temin edildiği dönemlerde bile ildeki nüfus artış hızının yükselmesi bu durumun en açık kanıtıdır.

Tunceli ili nüfusu yaş guruplarına göre dağılımı açısından ele alındığında, bazı olumlu ve olumsuz özellikleri bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Nitekim doğum oranlarının ve çocuk nüfus oranının (%14.4) oldukça düşük olması, il nüfusunun geleceği açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca yaşlı nüfus oranının (%13.1) yüksek olması da bağımlılık oranını artırmasının yanı sıra, bu nüfus grubuna yönelik bazı tedbirlerin alınmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda muhtaç durumdaki yaşlıların bakımını sağlayacak huzur evleri veya yaşlı bakım merkezlerinin yeterli sayıda olması önemlidir. Ayrıca sağlık kuruluşlarının imkân ve kapasitelerinin arttırılması ve bunlarda özellikle yaşlılarda daha çok görülen hastalık dallarında uzman doktorların çalıştırılması yerinde bir önlem olabilir (Doğanay ve Orhan, 2014, 19).

İldeki çalışma çağındaki nüfus oranının (%72.5) yüksek olması ise, kalkınma politikaları açısından sevindiricidir. Demografik fırsat penceresi (demograpfic window of opportunity) olarak adlandırılan bu durum, demografik geçiş sürecinde, genç yaş bağımlılığının çok düşük seviyelere düştüğü ve yaşlılık bağımlılığının henüz çok artmadığı ve çalışma çağında nispeten daha fazla kişinin birikimi ile ortaya çıkan belli, benzersiz ve geçici bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bu, nüfusun yaş yapısının bir bölgenin ekonomik büyümesi için uygun bir ortam sağladığı bir dönemdir. (Özer, 2013, 1,6). Buna göre Tunceli ilinin sahip olduğu bu avantajın yatırımlara dönüştürülerek değerlendirilmesi oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Akpınar, Erdal (2005). 2000 Genel Nüfus Sayımına Eleştirel Bir Bakış: Erzincan Örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.14, s.31-45.
Arslan, Kahraman (2005). Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.4(7), s.275-294.
Birinci, Salih, Kaymaz, Ç. Kıvanç, Zaman, Mehmet (2017). Türkiye'de İller Arası Göç Hareketinde Cinsiyet Yapısının Analizi (2014-2015). *2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (18-20 Mayıs 2017) Bildiriler Kitabı*, Antalya.
Blacker, C. Paton (1947). Stages in population growth. *The Eugenics Review*, S.39(3), s.88-101.
Demir, Mucip (2015). Kars İlinin Nüfus Gelişimi ve Başlıca Demografik Özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.34, s.127-156.
Doğanay, Hayati, Orhan, Fatih (2014). Artvin İlinde Nüfusun Başlıca Özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.31, s.1-22.
Doğanay, Hayati, Orhan, Fatih (2016). *Türkiye Beşerî Coğrafyası* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
Doğanay, Hayati, Özdemir, Ünal, Şahin, İ. Fevzi (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
DPT, (2001). *Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.
Erinç, Sırrı (1953). *Doğu Anadolu Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
Ertürk, Mustafa, Yazıcı, Hakkı, Başıbüyük, Adem (2000). İskilip İlçesinin Demografik Özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.4, s.237-271.
Eryurt, Mehmet Ali (2005). Türkiye'de Doğurganlığı Belirleyen Ara Değişkenler: Yakın Döneme Bakarken. *Nüfusbilim Dergisi*, S.27, s.67-84.

Esen, Fatma, Avcı, Vedat (2017). Tunceli İli'nde Topoğrafik Faktörlere Göre (Yükselti, Eğim, Bakı) Yerleşmelerin ve Nüfusun Dağılışı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.10(51), s.376-399.
Gök, Yaşar, Kayserili, Alperen (2010). Cumhuriyet Döneminde (1927-2008) Erzurum İlinin Kır-Şehir Nüfus Değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.24, s.1-17.
Gürbüz, Mehmet, Karabulut, Murat (2008). Kırsal Göçler İle Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. Türk Coğrafya Dergisi, S.50, s.37-60.
Işık, Şevket (1997). Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Nüfusun Miktarı ve Yapısal Özellikleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, S.9, s.283-312.
Kayasü, Serap, Pınarcıoglu Melih, Yasar S. Senem, Dere Sencer (2003), *Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
Koca, Halil (2000). *Düziçi İlçesinin Coğrafyası*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
Koca, Halil (2005). *Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dörtyol Şehri*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
Kurtoğlu, Ayça (2005). Mekânsal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekanı Olarak Dernekler. *European Journal of Turkish Studies*, S.2, s.1-28.
Orhan, Fatih (2015). *Şavşat'ın Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası*. Ankara: Eflal Ajans Matbaacılık.
Özer, M. Nezihe (2013). *Demographic Roots Of Socioeconomic Development: A Case Study For Turkey*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Özgüç, Nazmiye (1994). *Beşerî Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri* (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
Özgür, E. Murat (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. Ankara: GMC Basın Yayıncılık,
Özgür, E. Murat (2016). Bir Alt Alan Olarak Nüfus Coğrafyasının Geçmişi, Bugünü ve Geleceği. *Ege Coğrafya Dergisi*, S.25 (1), s.1-36.
Polat, Engin (2008). *Türkiye'nin Demografik Yapısı İçinde Eğitim Ekonomisinin Yeri ve Önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
Sergün, Ümit (1994). Türkiye'de Kır Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı. *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, S.11, s.17-22.
Solak, Adem vd. (2016). *Tunceli İli Sosyal Analiz Çalışması*. Ankara: Hegem Vakfı Yayınları.
Tanoğlu, Ali (1969). *Nüfus ve Yerleşme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Taş Matbaası.
TÜİK (2005). *2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No: 2976.
TÜİK (2014). *Seçilmiş Göstergelerle Tunceli 2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
Tümertekin Erol (1968). *Türkiye'de İç Göçler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
Tümertekin Erol, Özgüç Nazmiye (2011). *Beşerî Coğrafya İnsan-Kültür-Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
Yazıcı, Hakkı, Akpınar, Erdal, Şahin, İ. Fevzi (2005). Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hızla Nüfus Kaybeden Tipik Bir İlçe Merkezi: Pülümür. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.13, s.7-30.
Zaman, Serhat, Coşkun, Ogün (2008). Rize İlinin Nüfus Coğrafyası Özellikleri ve Bunları Etkileyen Etmenler Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.12(2), s.263-283.
Zaman, Serhat, Orhan, Fatih (2016). Türkiye'de Erzincan İli Nüfusuna Kayıtlıların Coğrafi Dağılımı. *Uluslararası Erzincan Sempozyumu (28 Eylül-1 Ekim 2016) Bildiriler Kitabı*, Erzincan.

İnternet Kaynakları:
Url-1: http://www.tunceli.gov.tr/tarihce, Erişim tarihi:18.12.2018.
Url-2: https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx, Erişim tarihi: 26.12.2018.
Url-3: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27591, Erişim tarihi: 23.112.2018.
Url-4: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24562, Erişim tarihi: 26.12.2018.